

НОРН ТЕМНИШВАРСКИ ВЕСНИК

ГОДИНА 7 БРОЈ 16 (1/2020)

ЧАСОПИС СРБА У РУМУНИЈИ

ЈУН 2020.

ЗАЈЕДНИЧКА
БУДУЋНОСТ
ПОВЕЗУЈЕ
РУМУНИЈУ И СРБИЈУ

10

ГОДИНА
ЧУВАЊА
СРПСКЕ
ТРАДИЦИЈЕ

СВИ ПУТЕВИ ВОДЕ КА САРАДЊИ

Ковид-19 је због својих разарајућих економских и друштвених ефеката постао нова планетарна вулгата. Међутим, свака криза није само девастирање и наступање одсудног тренутка, него је и подстицај. Она може да буде жалац који ће убудом у људску способност адаптивности створити нове идеје и размишљања за преобликовање стварности. Ситуација са Ковидом-19, упркос томе што је одузела кинетичност светском друштву, стављајући га у глобалну хибернацију, изнедрила је и нове путање за сагледавање хоризонта живљења. Дата је шанса да нова стварност буде дигитално иновативнија, зеленија и одрживија. Пандемија је послала поруку да се не вратимо животу као што је био, него да сагледамо како се управо током ових месеци смањила емисија штетних гасова са ефектом стаклене баште и подстакла биодиверзитет. Нове технологије и економске услуге доживеле су процват. У будућности ће, стога, једино важна бити решења која ће сабирати истовремено социјалне, образовне, економске и еколошке аспекте. На тему ових аспеката, у броју пред вама, налазе се и неколико цењених прилога наших уважених аутора.

ња и разумевања. Свет у коме нема идеала, није га ни вредно гледати, парафразирајмо Оскара Вајлда.

Румунија и Србија су пример како у једном региону може постојати заједница народа у којој важе идеали поверења и сарадње. Стратешка међусобна оријентација ових двеју држава искључује условљавање, спорове, калкулације и колективне егоцентризме. Не постоје многе прошлости између ових земаља, него само једна будућност. Иако неупадљиво и без светла јавности, али под пуним интензитетом, разни нивои власти у обе земље блиско и бременито сарађују у оквиру заједничке усвојене политике у различитим областима живота. Такође, српска мањина у Румунији и румунска мањина у Србији оплемењују ове везе као златан бечуг успешног добросуседства и стабилне зоне мира, што ће у овом броју и потврдити др Иван Бошњак, државни секретар Министарства државне управе и локалне самоуправе Републике Србије и копредседник Међувладине мешовите комисије за заштиту мањина Србије и Румуније.

Дубока и широка повезаност Румуније и Србије са мноштвом деоница сарадње очекује се да буде

и инфраструктурно модернизована новим путевима. Посебна нам је част што ће у овом броју др Зорана Михајловић, министарка грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре и потпредседница Владе Србије, разматрати и најавити могућност наставка рада на пројекту ауто-пут Београд-Темишвар и прављења конкретних корака који би омогућили његову реализацију. Румунска страна је већ почела са радом на студији изводљиво-

Будућност пред нама, осим као темпоралну одредницу, треба схватати и просторно. На том градилишту треба инвестирати у архитектуру бољег света. Године не смеју да пролазе нервозним кораком, како би рекао песник, него у сталном и непрекидном остваривању идеала мира, сарадње, повере-

сти за деоницу Темишвар-Моравица, а даље повезивање са Панчевом и Београдом је од значаја за развој обе државе и грађане који осећају искрено пријатељство.

Никола Лакић,
главни и одговорни уредник

АУТО-ПУТ КОЈИ БИ ПОВЕЗАО БЕОГРАД И ТЕМИШВАР

4

ГРАНИЧНИ ПРЕЛАЗИ КАО ПОЛИТИКА ПРИЈАТЕЉСТВА

15

АСПЕКТИ САРАДЊЕ У ДОМЕНУ ОБРАЗОВАЊА ИЗМЕЂУ РУМУНИЈЕ И СРБИЈЕ

30

Издавач часописа је Савез Срба у Румунији, уз помоћ Департмана за међуетничке односе при Влади Републике Румуније. Први број „Темишварског весника” штампан је новембра 1933. године у Темишвару, оснивач листа и први главни и одговорни уредник био је Милутин Манојловић и излазио је све до јула 1947. године. Новембра 2008. године појавио се први број недељника „Нови темишварски весник” чији је издавач био Српско-румунски центар за развој, а главни и одговорни уредник др Рајко Корња.

СРПСКО-РУМУНСКИ ОДНОСИ СУ СИГУРАН ОСЛОНАЦ ЗА БУДУЋНОСТ

10

22

ТЕМИШВАР – КРАЈЊА ЗАПАДНА ТАЧКА РУМУНСКОГ ИТ-А

Фокус

Кристијан БИТЕА
ЗАЈЕДНИЧКА РУМУНСКО-
СРПСКА МРЕЖА ЗА ВАНРЕДНЕ
СИТУАЦИЈЕ
7

Политика

Мирјам ВАЛЧЕАНУ
ЕКОЛОШКА САРАДЊА
РУМУНИЈЕ
И СРБИЈЕ
18

Економија

Александар ДЕЂАНСКИ
ПОЉОПРИВРЕДА У ЖУПАНИЈИ
ТИМИШ – РУДНИК ЗЛАТА
26

Економија

проф. др Николаје ЦАРАН
ЂАВО НИЈЕ ТАКО ЦРН
28

Друштво

Горан МРАКИЋ
РУМУНСКИ САН И СРПСКА
МИТОЛОГИЈА
34

Заједница

Цветко МИХАЈЛОВ
ПЕДЕСЕТ ГОДИНА „ТАЛИЈЕ”
У ТЕМИШВАРУ
37

Пост-скрипtum

Никола ЛАКИЋ
ТРАНСХУМАНИЗАМ И
РЕНЕСАНСА РОБОТИКЕ
40

Главни и одговорни уредник: Никола Лакић, Редакција: Горан Гога Пантин, Горан Мракић и Предраг Деспотовић, Лектор: Биљана Герман, Коректура: Горан Мишковић, Графички дизајн: др Рајко Корња, Графичка и техничка припрема: Сенадин Крстић, Секретар редакције: Светлана Банду.

Адреса редакције: Timisoara, str. Mangalia nr. 29,
tel/fax: +40256 498 252, e-mail: novivesnik@gmail.com
Noul Mesager de Timisoara
ISSN - 1844-9123

Правну одговорност за садржај објављених текстова носе аутори. Ставови, мишљења и погледи аутора у објављеним текстовима не изражавају ставове уредништва часописа. Уредништво не сноси одговорност за ненамерне и штампарске грешке.

A professional portrait of Dr. Zorana Mihajlovic, a woman with blonde hair, wearing a black blazer over a white top and a pearl necklace. She is standing with her arms crossed in front of a blue flag with yellow stars. A large, faint watermark of the DBSR logo is visible across the center of the image.

др Зорана
МИХАЈЛОВИЋ,
потпредседница
Владе Републике
Србије и министарка
грађевинарства,
саобраћаја и
инфраструктуре

www.dbsr.ro

АУТО-ПУТ КОЈИ БИ ПОВЕЗАО БЕОГРАД И ТЕМИШВАР

Преходну, 2019. годину, у области инфраструктуре у Србији обележио је завршетак неколико великих пројеката од националног значаја, пре свега пуштање у саобраћај комплетног друмског Коридора 10 и спајање Београда и Чачка ауто-путем. У 2019. години укупно је пуштено у саобраћај око 130 километара ауто-пута на Коридору 10 и „Милошу Великом” (Коридор 11), а укупно је од 2012. у Србији изграђено 350 километара ауто-путева.

У прошлој години започели смо изградњу четири нова ауто-пута: деонице ауто-пута „Милош Велики” од Прељине до Пожеге (30,9 км), прве деонице ауто-пута Београд-Сарајево, од Сремске Раче до Кузмина (око 18 км), ауто-пута и брзе саобраћајнице Рума-Шабац-Лозница (77 км) и Моравски коридор, односно ауто-пут Појате-Прељина (112 км).

Улагања у инфраструктуру наставиће се и наредних година, имајући у виду да је највећи део улагања у новом програму „Србија 2025”, чак девет од укупно око 14 милијарди евра, намењен улагању у транспортну инфраструктуру.

Поред ауто-путева и брзих саобраћајница обухваћених овим планом, у припреми су и други пројекти које такође видимо као део будуће саобраћајне мреже Републике Србије, а који ће омогућити боље регионално повезивање Србије.

У овом тренутку постоји непре-

кидна ауто-путна веза од границе са Мађарском до границе са Бугарском и Северном Македонијом, друмским Коридором 10. Поред тога, започета је и изградња прве од две деонице ауто-пута до Босне и Херцеговине, Сремска Рача-Кузмин, као и изградња још једне деонице на ауто-путу „Милош Велики” (Прељина-Пожега), који треба да повеже Србију са Црном Гором.

АУТО-ПУТ БЕОГРАД-ВРШАЦ-ВАТИН

Србија и Румунија су државе које имају дугу историју дипломатских односа, које су кроз историју једна другој биле добри и поуздани суседи, и које су и данас по много чему пример добре сарадње у региону, не само на нивоу двеју влада, већ и два народа. Верујем да би боља саобраћајна повезаност, имајући у виду традиционално пријатељске односе, допринела још бољем повезивању грађана две земље, али и додатно подстакла привредну сарадњу. У овом тренутку не постоји ауто-пут који директно повезује две земље, али је наша визија да Србија буде повезана ауто-путем са свим својим суседима, што неизоставно укључује и такву везу са Румунијом.

Пројекат изградње ауто-пута Београд-Вршац-Ватин је у веома раној фази, будући да не постоје израђена пројектно-техничка и планска документација за изградњу ау-

то-пута који би повезао Београд и Темишвар. Прелиминарно, тај пут би могао да иде од обилазнице око Београда, преко Панчева и Вршца, до државне границе са Румунијом, на чијој територији би се наставио до Темишвара. На тај начин, овај ауто-пут би се уклопио у постојећу путну мрежу Републике Србије и представљао истовремено везу Румуније и Србије, али и два дела централне Европе који су култур-

но, историјски, али и привредно и политички упућени једни на друге, имајући у виду и опредељење Србије и других држава западног Балкана за чланство у Европској унији.

Изградња ауто-пута на правцу који би повезао Србију и Румунију идентификована је у просторном плану Републике Србије, где је предвиђена изградња ауто-пута у пуном профилу.

Дужина деонице на територији

Републике Србије, Београд-Вршац-Ватин, износи приближно 86 километара. Премда многе техничке карактеристике још нису познате и тек би требало да буду утврђене кроз израду одговарајућих анализа, студија и пројеката, ова саобраћајница неспорно има потенцијал да буде значајна инфраструктурна веза између две земље.

ВАЖАН ПРОЈЕКАТ ЗА РЕГИОНАЛНО ПОВЕЗИВАЊЕ

Изградња ауто-пута важна је због близине два главна европска ТЕНТ коридора: Оријент-средњоисточни коридор (Orient/East-Med) и Рајна Дунав коридор (Rhine – Danube). Овај правац део је Основне транспортне мреже ЕУ и представља продужење ауто-пута Београд-јужни Јадран. Стога, ауто-пут је недостајућа ауто-путна веза између Коридора 10 и Коридора 4 и у складу је са политикама и плановима ЕУ.

Имајући у виду да је инфраструктура предуслов бржег привредног развоја не само Србије, него и читавог региона, очекујемо да у наредном периоду заједно учинимо додатне кораке на реализацији овог пројекта, с обзиром на заједнички интерес за повећањем робне размене, привлачењем нових инвестиција, као и потребу за бољим повезивањем српске и румунске националне мањине са својим матицама.

Изградња инфраструктуре не значи само уклањање физичких баријера, већ је предуслов за унапређивање и продубљивање политичких и привредних односа, због чега верујем да ће у наредном периоду, у којем ће се обе земље суочити и са економским последицама пандемије Ковид-19, бити настављен рад на овом пројекту и направљени конкретнији кораци који би омогућили његову реализацију.

ЗАЈЕДНИЧКА РУМУНСКО-СРПСКА МРЕЖА ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Један заједнички пројекат је био више него неопходан у времену када становништво обе земље дели заједничку судбину од опасности природних катастрофа и климатских промена. Током 2019. године настао је пројекат „Одржива заједничка мрежа за ванредне ситуације у Банату“, финансиран из ИПА програма прекограничне сарадње Румунија – Србија.

пише:

Кристијан БИТЕА

Жупанијски савет Караш-Северин

Климатске промене које се дешавају на глобалном нивоу и настале природне непогоде у последњих 15 година на подручју жупанија Тимиш и Караш-Северин у Румунији и округу Јужни Банат у Србији створиле су заједничку опасност од природних катастрофа. Румунија и Србија имају заједничку границу дужине од 64 км, а ризичне ситуације, показало се, могу се догодити на обе стране границе: поплаве које погађају заједничке речне басене, клизишта, шумски пожари, земљотреси, ерозија тла, суше, загађење ваздуха/вода, олује/међаве и епидемије. Њихова учесталост и озбиљност су главни изазови у будућности.

Пројекат заједничке румунско-српске мреже има за циљ јачање оперативних и институционалних капацитета локалних организација одговорних за ванредне ситуације и спречавање и ублажавање природних катастрофа и еколошких несрећа, као и само реаговање у ванредним ситуацијама на подручју жупанија Тимиш и Караш-Северин у Румунији, као и у округу Јужни Банат у Србији. Циљ је развити заједничку, интегрисану мрежу за прекограничну превенцију ризика и управљање ванредном ситуацијом.

Поплаве свакако представљају највећи безбедносни и социјални ризик за обе земље. Оне изазивају утицај на животну средину, стварају економску штету и доносе губитак живота. Најризичнија поплавна подручја у Румунији су сливови река Брзаве, Караша, Нере, Бегеја и Тамиша. Током 2005. и 2006. године у жупанији Тимиш у Румунији и општини Сечањ у Србији догодиле су се поплаве Тамиша које су нанеле велике материјалне штете становништву и привредним делатности-

ма, при чему су и нарушиле ритам живота. У периоду од 2005. до 2017. године забележено је преко 4.800 интервенција у поплавама, које су погодиле 251 насеље, 4.668 кућа, станова и домаћинстава, 29.869 хектара пољопривредног земљишта, 40 путева и 54 моста. Рекордна штета настала је 2005. године у жупанији Тимиш – 15 милиона евра, затим је 2016. године у Караш-Северину штета износила 2 милиона евра. У јуну ове године претња од поплава речних сливова у жупанијама Тимиш и Караш-Северин поново се вратила због обилних падавина.

Са друге стране, у Србији, у Вршцу, 2014. године, обилне кише узроковале су поплаве и клизишта. Оштећено је 10 км асфалтираних путева, а нека путна инфраструктура у потпуности је уништена. Оштећено је 590 зграда, а штета је процењена на 6 милиона евра. Десетине кућа је било под водом. Све то као и недавни догађаји у Румунији и Србији показују да се ванредним ситуацијама не управља ефикасно и да недостаје систем који би минимизирао и ублажио ризике од природних катастрофа.

Дакле, неопходно је уклањање свих баријера заједничком и конзистентном деловању у ванредним ситуацијама. Дошло се до закључка са обе стране границе да је један заједнички пројекат више него неопходан у времену када становништво обе земље дели заједничку судбину. Наметнуле су се као нужност ефикасна превенција, интервенција у ванредним ситуацијама и развијање заједничке мреже.

Стога је, током 2019. године, настао пројекат „Одржива заједничка мрежа за ванредне ситуације у Банату“, финансиран из ИПА програма прекограничне сарадње Румунија – Србија. Партнери у пројекту су Жупанијски савет Караш-Северин,

Окружни инспекторат за ванредне ситуације „Семеник“ жупаније Караш-Северин, Град Вршац и Удружење за развој сарадње заједница за управљање ванредним ситуацијама – АДИБЕСТ. Период имплементације пројекта је од 2019. до 2021. године и његов буџет износи 1.492.546,64 евра.

Пре свега, пројекат има за циљ јачање оперативних и институционалних капацитета локалних организација одговорних за ванредне ситуације и спречавање и ублажавање природних катастрофа и еколошких несрећа, као и само реаговање у ванредним ситуацијама на подручју жупанија Тимиш и Караш-Северин у Румунији, као и у округу Јужни Банат у Србији. Циљ је разви-

ти заједничку, интегрисану мрежу за прекограничну превенцију ризика и управљање ванредним ситуацијама.

У ту сврху је предвиђена набавка специјализоване опреме и возила за окружни инспекторат „Семеник“ и град Вршац, која се већ увелико реализује. Нова опрема биће првенствено употребљена у заједничким тактичким вежбама и тренинзима, а реализоваће се и стручне обуке актера због подизања људских капацитета. Пројекат подразумева набавку спасилачке, ронилачке и камп опреме, као и возила погодна за интервенције у ванредним ситуацијама, попут ватрогасних возила, камиона, минибусева, моторних чамаца и друго. Посебно ће се радити на повећању професионали-

зма и квалификација због степена интероперабилности током спасилачких интервенција. Успоставиће се прекогранични институционални оквир за ванредне ситуације и Споразум о сарадњи кроз заједничку међурегионалну радну групу због важности координације свих учесника у ванредном деловању када је у питању погранични појас. Биће израђена, такође, студија ризика и радиће се интензивно на едукацији, подизању свести и спремности заједница према природним ризицима кроз кампању „Помози нам да те спасимо“. Пројекат, у сваком случају, развијањем заједничких мера против ванредних ситуација доприноси побољшању квалитета живота заједница у пограничном подручју.

A portrait of Dr. Ivan Bošnjak, a middle-aged man with short brown hair and a beard, wearing a dark suit, white shirt, and a patterned tie. He is standing with his hands clasped in front of him. The background is a blurred cityscape. A large, faint watermark of the Serbian coat of arms is visible in the center of the image.

др Иван БОШЊАК,
државни секретар
Министарства државне
управе и локалне
самоуправе Владе
Републике Србије
и копредседник
Међувладине мешовите
комисије за заштиту
мањина Србије и Румуније

www.djrsr.ro

СРПСКО-РУМУНСКИ ОДНОСИ СУ СИГУРАН ОСЛОНАЦ ЗА БУДУЋНОСТ

Како бисте оценили досадашњи рад Међувладине мешовите комисије Републике Србије и Румуније и припремне информативне састанке са српском мањином у Румунији и румунском мањином у Србији?

Међувладине мешовите комисија за заштиту права мањина – Срба у Румунији и Румуна у Србији – представља радно тело за примену билатералног међународног споразума. Она у свом раду окупља чланове из реда мањина и представнике јавних институција обе државе, са циљем да заједнички превазилази препреке, решава проблеме и питања у остваривању права, као и да тежи бољој комуникацији са властима у срединама у којима националне мањине живе. Занимљиво је да сам за копредседника српског дела Комисије именован приликом посете председника Републике Србије Александра Вучића Букурешту, у пролеће 2018. године. Тада сам, као свој други задатак у руковођењу међувладиним мешовитим комисијама, поред Хрватске, добио да се, после дуже паузе, поново успостави рад са Румунијом.

У међувремену, од 2011. године, када се одржала последња седница Комисије, до данашњег дана, заиста се пуно тога мењало у позитивном смеру у односима две државе, нарочито на унутрашњем плану што се тиче Републике Србије. Ми смо од 2014. до 2018. године одр-

жали два циклуса избора за Савете националних мањина. Румунска заједница у Србији је, уз 23 друге националне мањине, на демократски начин изабрала своје легитимне представнике у телима мањинске аутономије за односе са локалним, покрајинским и републичким властима. Значајно је напоменути да су се Национални савет румунске националне мањине у Србији и Савез Срба у Румунији блиско повезали кроз потписивање споразума 2017. године, а ми смо у светлу тога наставили даљу заједничку комуникацију. Такође, позитивно је да се у Србији од 2016. године активно радило на преговарачком поглављу „Правосуђе и основна права“ број 23 за придруживање ЕУ, где се кроз реформу прописа дошло до одговарајућих законских решења у области заштите права и слобода националних мањина која су постала нова вредност унутар српског друштва.

Као производ овог процеса све мањине, а самим тим и Румуни у Србији, имају модернизован сет прописа за заштиту положаја и права. Оно што нам је преостало да много активније радимо, јесте веза са српском заједницом у румунском делу Баната и Подунавља чему ћу дати акценат током мог копредседавања.

Према Вашем мишљењу, на основу увида који сте стекли боравком у Горњем Банату и Дунавској клисури у Румунији, који су

највећи проблеми са којима се суочава српска мањина у Румунији са једне стране, и румунска мањина у Србији са друге? Која су Ваша конкретна очекивања од Међувладине мешовите комисије за њихово решавање, с обзиром да заседања нису честа?

Оно што нам је заједнички и највећи проблем јесте одлив становништва, депопулација пограничних делова Баната и Дунавске клисуре са обе стране границе. Систем образовања је ту највећа жртва јер се доводи у питање одрживост наставе на српском језику у Румунији, и румунског у свим областима Источне Србије.

Друго питање по важности је активније друштвено и политичко представљање мањина у обе земље. Познато нам је да Савез Срба у Румунији има двојаку улогу, политичке странке и невладине организације, која, пре свега, културом окупља Србе у Румунији.

Српска страна је развила аутентични систем националних савета и странака мањина за заступање у оквиру политичког деловања, што је давни захтев који је Румунија испоставила ка нама. Као заједнички посао за будућност остаје представљање и јачање система за грађане, јер је добра воља исказана и у моменту када је Србија свој изборни цензус спустила на 3%, чиме се знатно олакшао улазак у парламент, односно дата је при-

лика и странкама које окупљају националне мањине.

Трећи вид проблема се тиче свакодневног живота – могућности да се на слободан начин изражава културни идентитет и посебност, да се са државом комуницира на мањинском језику, да се у службеној употреби користи српски језик у Румунији, односно румунски језик у Србији. Четврта целина су медијски садржаји и доступност програма из домаће продукције или земље матице. Овим путем желим да похвалим штампане медије – традицију „Либертатеа“ из Панчева, чије је пројекте подржао Фонд за националне мањине Министарства које представљам, али и допринос који имају издања Савеза Срба, као што је „Темишварски весник“. Пети и једнако важан приоритет је очување културне и институционалне традиције и све оно што афирмише присуство једне заједнице и њених значајних појединаца на одређеној територији и последични позитивни утицаји на локалну економију. Све су то једнако важни задаци пред нама.

Коју приоритетну област за положај националних мањина би требало побољшати?

Образовање је најзначајнија област за одрживи живот заједнице, који зависи пре свега од идентификације свих потенцијалних ученика и студената на којима остаје будућност. Очекујемо да погранични, карпатски простор у Србији и Румунији (п)остане добро место у коме ће деца остати да живе, а да им ми, као родитељска генерација, омогућимо да негују свој језик, културу и традицију, не мешајући се у шире политичке и историјске контексте, већ напротив, негујући оно што је најбоље било у односима ова два народа.

Сарадња партнерских школа,

министарстава и експерата у овој области може да произведе додатне вредности, а очекујемо да ће се омогућити и школовање и стручно усавршавање кадрова у просвети, па и самих ученика и студената. Ученици из Србије могли би да похађају наставу у Српској гимназији у Темишвару, а да исто то буде омогућено ученицима из Румуније у Србији. Још увек немамо језгро-вит споразум ресорних министарстава две државе, који ће препознати квалификације и омогућити боравак ученицима без родитеља у оквиру интерната, али се надам да ће се врло брзо наћи модалитет и за ову врсту сарадње.

Ови проблеми који узрок имају и зашто су нерешени?

Чини ми се да је то недостатак истрајности и континуитета, јер сагласност са обе стране постоји, а административне процедуре и измене прописа би користиле да се наведене теме коначно почну решавати. Потребно је само деловати позитивно политичким лидерством и добром вољом са обе стране. Оно што нам је после пандемијске паузе додатна отежавајућа околност, је то што и Србија и Румунија улазе у изборни циклус и остаје нам да рад наставимо током и након лета, а да резултати буду доступни од наредне школске године. Очекујем да будући министри просвете са једне и друге стране, буду људи који ће препознати ову потребу и моћи да је каналишу и спроведу на одговарајући начин.

Да ли су сва отворена проблемска питања препозната и у осталим министарствима Владе Србије, чија би потенцијална интервенција помогла ефикаснијем решавању проблема?

Јесу, почевши од свих послова везаних за европске интеграције, јер наше Министарство за европске интеграције интензивно ради на успостављању чвршће сарадње и што

већег прилива средстава за реализацију пројеката везаних за прекограничну сарадњу. Акценат је на изградњи пловног пута Бегеј, односно регулисање граничног прелаза за бициклическу стазу која повезује Темишвар и Зрењанин, исто тако очекујемо двадесетчетворочасовно отварање граничних прелаза Фењ – Јаша Томић и Лунга – Наково, како за теретни, тако и за путнички саобраћај. Очекује се и изградња инфраструктуре која ће јаче и снажни-

је повезати две земље, пре свега мислим на изградњу ауто-пута који се планира од Београда до Темишвара. Трудићемо се у наредном периоду да са Покрајинским секре-

препоручено да анализирамо и прилагодимо новом оквиру. Очигледно је да је службена употреба језика и писма далеко напредовала. Сведоци смо да када дођете у Зре-

сарадња Српске и Румунске православне цркве.

Који фактори спречавају састанак Комисије од 2011. године до данас?

Углавном су формални: Копредседавајући у 2018. години, колега Ђорђе Чамба и ја смо се састали шест месеци после мог именовања и тај сусрет је био доста срдчан. Међутим, током румунског председавања Саветом Европске уније, господин Чамба је обављао друге важне дужности, и онда се чекало једно време на именовање друге особе за дужност копредседника са румунске стране. Именован је господин Виктор Микула, а затим и разрешен, те узимајући у обзир политичке промене, румунска страна нас још увек није обавестила о именовању новог копредседника. У октобру 2019. одржан је састанак на нивоу експерата и косекретара на коме је договорена форма будућег предлога записника са препорукама са којим ће се ићи на заједничку седницу.

Новоименовани амбасадор Србије у Букурешту, Његова екселенција, господин Стефан Томашевић, укључио се у координацију дајући нову енергију и динамику у овим процесима, а свакако похвалу заслужује и амбасадорка Румуније у Србији, Њена екселенција, госпођа Оана Кристина Попа, која је у свом досадашњем раду на повезивању привреде и културе две државе урадила пуно и поставила високу лествицу за свог наследника, а нарочито нам пружала подршку у међусобној комуникацији у интересу румунске заједнице, везану за саму комисију.

Ако румунска страна ни у скорије време не изабере копредседавајућег, шта ће се онда чинити?

таријатом за спорт покренемо што више међусобних спортских сусрета између две заједнице и два народа.

Какав утицај је имала активност Комисије из 2011. године на положај две етничке мањине у Румунији и Србији? Које су конкретне мере предузеле две државе како би испуниле препоруке из 2011. године?

Заједнички ћемо све што је тада

њанин, Темишвар или у места где живе Румуни у Србији, или Срби у Румунији, можете пронаћи натписе на језицима националних мањина. Други успешни сегмент је образовање које је обезбеђено и са једне и друге стране несметаним финансирањем, али се јављају препреке што се тиче броја ученика. Трећи део успешних резултата су добро реализовани пројекти, а област на којој бисмо надаље могли интензивније да радимо јесте духовност и

Српска страна ће наставити активности, као што сам их уосталом и покренуо у претходном периоду: наиме, на простору источне Србије одржао сам више састанака са представницима румунске заједнице, али и Влаха који тамо живе, пажљиво слушао потребе и преносио одговарајућим органима, било да су у питању органи локалне и државне власти, јавна предузећа, или приватна предузећа која се баве емитовањем телевизијских програма, како би се омогућила боља доступност медија ка грађанима. Такође, даћемо подршку међусобној сарадњи између Националног савета Румуна у Србији и Савеза Срба у Румунији и мислим да је један од првих изазова решавање питања два објекта, зграде „Макриног дома“ у Темишвару, односно зграде „Лучафарул“ у Вршцу, у чему имамо помоћ два генерална конзула, Владана Тадића и Георге Динуа, као и активну улогу лидера мањинских заједница, Огњана Крстића и Данијела Магдуа. Приближавамо се и 2021. години, стогодишњици венчања принцезе

Марије и краља Александра, када су румунска и српска династија postale једна и на тај начин се и народи српски и румунски венчали, и то свакако треба да прославимо на одговарајући начин.

Када очекујете да ће бити одржан следећи састанак Комисије?

Наредна седница Комисије би требало да заседа у Румунији. Реално је очекивати да се састанак одржи у другој половини године, али то у овом тренутку зависи од румунске стране.

Односи између Србије и Румуније су модел добросуседства и пријатељских односа. У којој мери очекујете поред решавања свих отворених питања, даље повезивање као потврда томе?

Заједнички догађаји или сваки заједнички пројекат и програм који можемо да реализујемо представља сигуран ослонац за будућност. Иницијативу сарадње локалних власти

„Мостови пријатељства“ у области Дунавске клисуре покренуо је градоначелник Свинице Никола Курић и већ је први припремни састанак одржан почетком марта ове године у Кладову. То је позитивно одјекнуло у јавности. Интензивно присуство Срба из Румуније и извештавање медија о догађајима у Србији и региону, уз снажно повезивање свеукупног српског културног простора на „брдовитом“ Балкану, а затим широм Европе и света, важни су за сваки сегмент живота, којим окупљамо наше људе. Мислим да Дунавска стратегија, као макро-регионална стратегија Европске уније, али и иницијатива будуће Карпатске стратегије, снажно подржана од више земаља Источне Европе, може да буде значајна за наше, рекао бих, сиромашне регионе са једне и друге стране српско-румунске границе, уз жељени ефекат за обе националне заједнице, да се Срби у Румунији и Румуни у Србији, ма где живели, комотно осећају као своји на своме.

**Разговор водио:
Никола Лакић**

Оно што нам је заједнички и највећи проблем јесте одлив становништва, депопулација пограничних делова Баната и Дунавске клисуре са обе стране границе. Систем образовања је ту највећа жртва, јер се доводи у питање одрживост наставе на српском језику у Румунији, и румунског у свим областима источне Србије.

пише:
Предраг ДЕСПОТОВИЋ

Српски недељник у Румунији „Наша реч“

ГРАНИЧНИ ПРЕЛАЗИ КАО ПОЛИТИКА ПРИЈАТЕЉСТВА

Односи између Румуније, земље у којој живимо и матице Србије, оцењују се као традиционално добри и пријатељски и неретко можемо чути да представљају модел добросуседства у региону. Српску мањину такво стање ствари може само да радује, јер поред успешнијег и бржег остваривања заједничких интереса и циљева две државе, оно се позитивно одражава и на наше битисање под овим комадом неба.

У разумевању (садашњих) односа Румуније и Србије битно је узети у обзир, поред званичних ставова, дипломатских изјава и гестова, још један веома важан чинилац. То су дубинске, вишеслојне перцепције два народа које су настајале вековима и које се не мењају олако, а оне не носе у себи ниједну кап крви проливену у међусобним, директним сукобима.

Процес асимилације природна је ствар, нормална и разумљива, прихватљива, вероватно, за све, осим за оне на које се конкретно односи, јер тешко је или немогуће помирити се са нестанком, ишчезнућем и потирањем памћења. Данас, у Румунији нема никаквог убрзавања тог процеса, насилно или нена-

силно, штавише, мањине, па самим тим и српска, уживају сва права и загарантовано им је очување духовног и културног наслеђа, образовање на матерњем језику и слободно изјашњавање, испољавање и промовисање свега онога што сматрају неопходним за очување идентитета.

Агонија коју, ипак, преживљавамо, није текла увек глатко. Било је тренутака током историје када су се ло-

мила копља, у политичком смислу, а моменте захлађивања или заоштравања односа „најбоље“ су на сопственој кожи осетиле две мањине са једне и са друге стране границе.

Сетимо се поделе територија, конкретније Баната, после Великог рата, и не толико спора, конференције и преговора на врху, колико последица споразума и драме коју су појединци, породице па и чита-

ве заједнице доживели. Односи савезничких земаља поправљени су убрзо на најбољи могући начин и то венчањем краља Александра Карађорђевића и румунске принцезе Марије и настављени „старим, утабаним стазама...”

После неколико деценија, крајем четрдесетих и почетком педесетих, након избијања конфликта између Тита и Стаљина, уследио је нови инцидент. Међу нама и данас има оних који су, у том периоду, били депортовани у Бараган, а страдање и горчину при помену Бараганске голготе нико им не може избри-

сати из памћења и срца. Међутим, односи су се опет нормализовали па је заједничким доприносом дошло и до спровођења капиталних пројеката, пример хидроелектрана Ђердап.

И у случају Румуније и Србије географија је имала утицаја на историју, а то се још једном видело 1999. када је НАТО снагама, за Србију тада агресора, Румунија дозволила да користе њен ваздушни простор. За тај потез неки кажу да је „уметност политике“, с обзиром да су се, захваљујући њему, Румунији шире отворила врата Алијансе.

Као „уметност политике“ или „свој интерес“ неки виде и принципијелан став Букурешта и јасну одлуку, за Србију веома важну, о непризнавању Косова.

Упркос наведеном, билатерални односи, како оцењује и једна и друга страна, врло су добри, интензивирани је економска сарадња, а робна размена у сталном је успону. Томе доприносе или су можда последица свега и бројни гранични прелази.

Дужина румунско-српске границе износи 546, 4 километра и обухвата два, приближно једнака дела, копнени (256,8 км) и нешто дужи, во-

дени (289,6 км). Комбинована, природно-вештачка граница протеже се дуж тока Дунава, између ушћа река Тимок и Нера, а затим дели Банат све до тромеђе, румунско-српско-мађарске границе. У односу на остале суседе, Србији је ово и најдужа граница, а и највећи број граничних прелаза матица Србија има управо према Румунији.

Поред старих прелаза, само у последњој деценији, потврђени су споразуми између Владе Републике Румуније и Владе Републике Србије о отварању чак пет нових, међународних граничних прелаза. Као резултат

постигнутих договора отворена су, у протеклом периоду, три друмска и један речни гранични прелаз. Нажалост, пројекат који предвиђа отварање још једног друмског прелаза остао је нереализован упркос постигнутим договорима.

Тако је, на пример, у Београду бивши председник Републике Србије Томислав Николић донео 24. фебруара 2015. указ о проглашењу Закона о потврђивању споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Румуније о отварању међународног граничног прелаза Врбица (Србија) – Валкањ (Румунија) на српско-румунској државној граници. Истог дана донео је сличне указе у вези са још два прелаза, Лунга (Румунија) – Наково (Србија) и Фењ (Румунија) – Јаша Томић (Србија). А свега неколико месеци пре тога, 15. октобра 2014, исти председник донео је још два указа која се тичу отварања прелаза Нова Молдава (Румунија) – Голубац (Србија) и Соколовац (Румунија) – Врачев Гај (Србија).

„Најмлађи“ је, последњи отворен, речни гранични прелаз за путнике и превоз робе, трајног карактера за саобраћање (скелом) између општина Нова Молдава и Голубац, односно између села Стара Молдава – Усије. Свечаном отварању у Молдави, 20. децембра 2019, присуствовали су, поред представника румунских власти, председник кровне организације Срба у Румунији Огњан Крстић, посланик Савеза Срба у Парламенту Румуније Славољуб Аднађ, као и генерални конзул Републике Србије у Темишвару Владан Тадић.

ИПА Програмом прекограничне сарадње био је обухваћен не само пројекат „Гранични прелаз Дунава скелом код Голупца и Нове Молдаве“, већ и пројекат „Мост на Нери у Врачев Гају и Соколовцу“ који, нажалост, није реализован. Рок за ре-

ализацију истог био је 31. децембар 2015.

Према извештају Територијалног инспектората граничне полиције у Темишвару, под чију надлежност припада граница према Србији, на међународним граничним прелизима ка овој суседној земљи прешло је протекле, 2019. године, више од 3.400.000 путника (око 2.370.000 оних који живе у земљама ЕУ) и око 1.245.000 возила.

Међу најфреквентнијим прелизима спада Моравица-Ватин, па и не чуди што се овде обично и открије највећи број кривичних дела. Дакле, дуж граничног појаса не дешавају се само лепе ствари. Преступника има како на граничним прелизима, тако и на „зеленој линији“. Како год, занимљив је податак из синтезе Анализе годишњег рада Румунске граничне полиције за 2019. годину, постављен на званичном сајту ове институције у фебруару месецу, у коме се наводи да је број казни издатих на граници према Србији опао за скоро 11 процената (10,9%) у односу на 2018. годину.

У разумевању (садашњих) односа Румуније и Србије битно је узети у обзир, поред званичних ставова, дипломатских изјава и гестова, још један веома важан чинилац. То су дубинске, вишеслојне перцепције два народа које су настајале вековима и које се не мењају олако, не зависе од тренутне политичке ситуације, па ни од савета пролазних вођа. Оне су у подсвести и једних и других, у чврстој су вези са вишевековном, често и заједничком, борбом за ослобађање од бројних освајача и не носе у себи ниједну кап крви проливену у међусобним, директним сукобима.

Ко то схвати, са много више разумевања сагледаваће мање или веће неспоразуме и отвореног срца ће сваки пут прелазити границу, било у једном или у другом правцу.

Р е ш и ц а

пише:

Мирјам ВАЛЧЕАНУ

Општинска управа Града Решице

ЕКОЛОШКА САРАДЊА РУМУНИЈЕ И СРБИЈЕ

Пројекат под називом „Енергетска ефикасност – претпоставка боље животне средине у прекограничном простору Румуније и Србије“, реализован је као партнерство између града Решице у жупанији Караш-Северин у

Румунији и града Панчева у Србији. Пројекат се изнедрио као вид еколошког понашања и жеље за бољим и одрживијим животом за друштво.

Циљ пројекта је био створити окружење у коме би се енергетски ефикасна инфраструктура што

више користила, у складу са тренутним европским урбаним променама, и као одговор на глобални изазов климатских промена. Сврха је била изградити „зелене“ инфраструктуре, у Решици и Панчеву, узимајући у обзир да је сам циљ

пројекта повећање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије.

У Решици је, након реализације техничког пројекта, утврђено да би постављање соларних панела и употреба обновљиве енергије за загревање воде у градском базену довеле до значајних уштеда у употреби фосилних горива, који су највећи емитери штетних гасова са ефектом стаклене баште, чиме би се, такође, остварила оптимизација потрошње и трошкова. Тако је у пролеће 2019. године започето постављање 90 соларних панела на крову зграде базена „Проф. Јон Шустер“, а завршено је у августу 2019. Иначе, базен у Решици је атракција у граду, са преко 200 претплатника месечно, у које спадају професио-

нални спортисти, деца која полажу часове пливања, аматерски пливачи, као и пензионери.

У Панчеву су, након реализације техничког пројекта, примењене мере за повећање енергетске ефикасности у градској спортској дворани која се користи за спортска такмичења и тренинге. Постављена је нова изолација ради заштите од температурних промена, регулисан је систем грејања и хлађења и замењена је читава столарија. Након модернизације система за грејање и хлађење, добијено је максимално смањење потрошње енергије и трошкова.

Румунски и српски партнери су израдили и студију о доступним технологијама за обновљиве изворе енергије (геотермални извор енер-

гије, енергије ветра и Сунца) како би се изучио утицај употребе иновативних технологија за повећање квалитета живота грађана и прецизно утврдило како нове технологије помажу општинама да уштеде значајан део свог новца улагањем у зелену енергију, уз ниже трошкове пословања школа, спортских објеката и других зграда у граду. Студија је тако створила извор информација за будуће сличне пројекте, а оба партнера су одлучила да искористе студију као основу за будуће пројекте. Анализом истраживачке студије која је спроведена у Панчеву, установљено је да је утицај нових технологија на потрошњу енергије изразито позитиван, имајући у виду да је реновирањем спортске дворане у Панчеву направљен енергетски искорак смањивањем потрошње енергије за 2 енергетска разреда.

Тренутне климатске промене одговорне за глобално загревање односе се на делове природног циклуса који су оштећени прекомерним коришћењем необновљивих фосилних горива. Око 70% антропогене емисије гасова са ефектом стаклене баште (CO₂, CH₄) емитује се сагоревањем фосилних ресурса (угаљ, природни гас и нафта) током производње електричне енергије, снабдевања енергетских потреба индустрије и потреба транспорта. Антропогено изазване климатске промене постале су претња за будуће генерације. Стога, у међузависном свету, сигурност све више зависи од фактора као што су животна средина и сарадња бројних актера. Друштва морају да утичу на животну средину без ризика, коришћењем обновљиве енергије и ојачавајући рационализацију својих потреба ефикаснијим коришћењем ресурса.

У оквиру пројекта организоване су и две радионице. Најпре у Ваљугу, туристички атрактивном месту надомак Решице, радионица „Побољшање утицаја енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије – интегрисани приступ дизајнирању енергетски ефикасних зграда“, где су приказане занимљиве презентације о наученим лекцијама и представљени пословни модели за мере повећања енергетске ефикасности у будућности. Циљ је био идентификовати области у којима је потребан даљи рад на примени „зеленије“ технологије и ново разматрање за побољшање енергетски ефикасног пројектовања зграда. Радионица је окупила представнике јавног сектора, архитекте и стручњаке за енергетику. Са друге стране, општина Панчево је организовала радионицу на којој су размењена искуства и

представљене најбоље праксе локалне политике у Ковачици, укључујући посету „енергетском острву“, највећем ветропарку у Србији и „соларном пољу“ у Панчеву. Такође, на радионици је представљена добра пракса сарадње на пољу обновљивих извора енергије, као што је „Банатско сунце за све“, спроведен у претходном ИПА програму прекограничне сарадње Румунија-Србија.

Исто тако, обе општине су организовале две манифестације под називом „Зелени спорт“ током 2018. године. У Панчеву се окупило преко 110 учесника, у дводневном спортом догађају, који је организован у новој панчевачкој гимназији, реновираној према енергетски ефикасним стандардима. Током „Зеленог спорта“ у Решици, отворен је систем за дељење бицикала који укључује 60 бицикала са ЦПС над-

зором, развијену мобилну апликацију и систем за праћење. Превоз бициклом може бити алтернатива јавном превозу, истовремено подстицајући кретање и спорт. Као вид еколошке мобилности, употреба бицикала, што је најважније, води смањењу емисије угљен-диоксида које емитују аутомобили.

Овај систем у Решици је доживео прави успех. У прва два месеца коришћења у 2019. години регистровано је преко 2.100 изнајмљивања. Због тога градска општина разматра куповину још 1.000 бицикала у наредном периоду.

Закључак је једноставан, наша животна средина нема алтернативу, нисмо је наследили од предака, него смо је позајмили од потомака. Ова свест постоји са обе стране границе, остаје да још интензивније у будућности Румунија и Србија заједнички сарађују.

МОТОРИ ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА ЖУПАНИЈЕ ТИМИШ

Економија жупаније Тимиш заузима водеће место у конкуренцији локалних економија Румуније. Пре свега, јер Тимишвар карактерише брзи темпо привредног развоја. Часопис „Форбс“ наводи град на Бегеју као најдинамичнији и најповољнији град за пословни развој. Поред тога, према извештају „Светске банке“, Тимишвар је град са највећим економским растом у Европској унији.

пишу:

Михај МУЦЈУ и Дејан ПОПОВ,

ИТ и телекомуникацијски консултанти

ТЕМИШВАР – КРАЈЊА ЗАПАДНА ТАЧКА РУМУНСКОГ ИТ-А

Према класичној дефиницији, информациона технологија (скраћено: ИТ) подразумева изучавање, дизајн, развој, имплементацију или управљање рачунарским информационим системима, софтверским апликацијама и хардвером. Мада је – у не тако давној прошлости – она била скоро у потпуности одвојена од технологија као што су телекомуникације, радио, телевизија, пренос сигнала, итд. Данас информациона технологија (под акронимом ИТ&С) обухвата (и повезује) малтене све секторе привреде, а свакодневни живот без личног компјутера са интернет прикључком, паметног телефона, електронске поште, експресних банкарских услуга и слично, скоро да је незамислив.

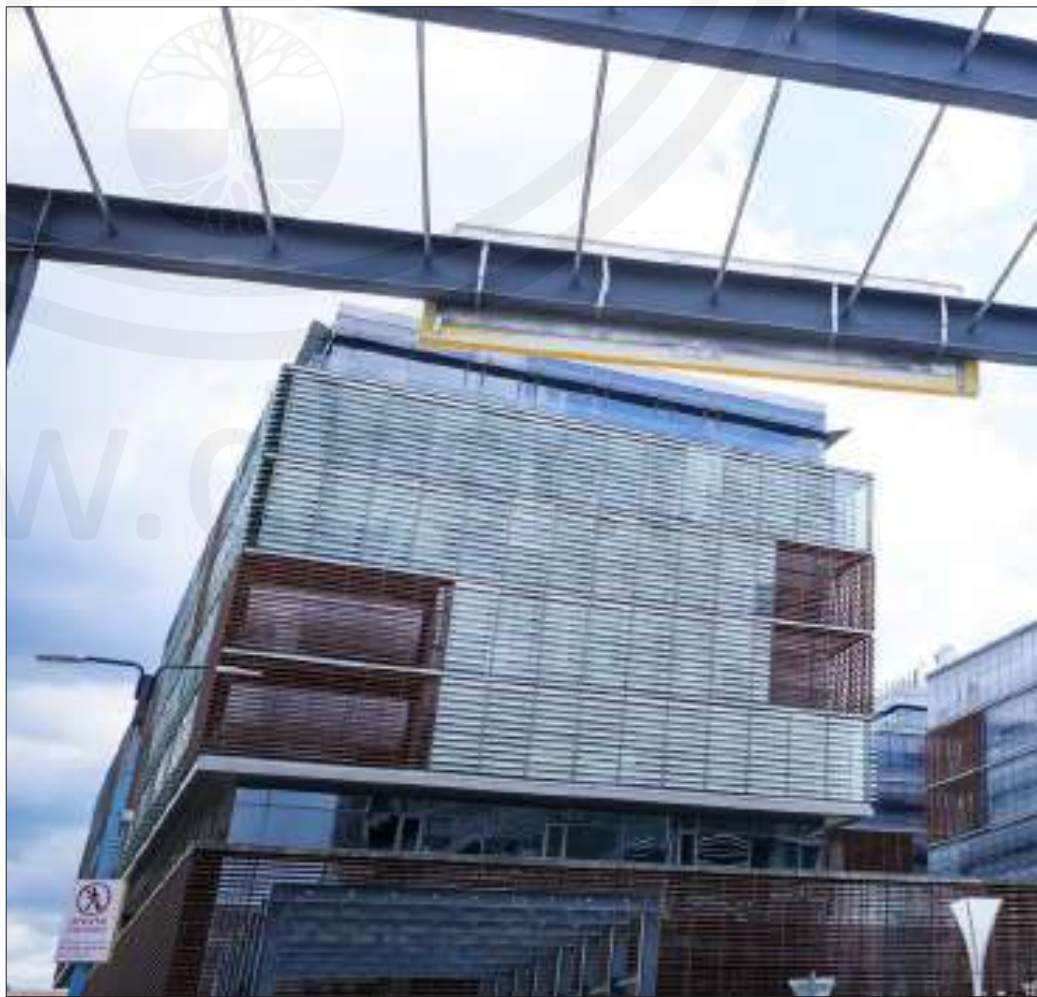
Живимо у епохи муњевитог технолошког развоја, чији се оквири још увек не називају. Телефонске мреже развијају се страховитом брзином, контроверзна 5Г мрежа тек понегде бива прихваћена у комерцијалном оптицају, а истраживачи увелико раде на технологијама шесте и седме генерације. Услуге и тзв. апликације бивају све комплексније и све доступније, а само је питање времена када ће концепт „интернет ствари“ (Internet of things) постати стварност просечног домаћинства.

Међу светским центрима за ИТ истраживање и развој убраја се и Темишвар. Мада је он више од тридесет година жариште ИТ привреде на западу Румуније, почеци ИТ-а у нашем граду досежу шесту деценију прошлога века. Темишварски политехнички институт важио је за један од најјачих техничких универзитета у држави. У тој, тада још увек мултиетничкој средини, предавали

су еминентни стручњаци, многи од њих школовани на Западу, пре Другог светског рата. Не чуди, дакле, чињеница да је убрзо након реализације првог румунског рачунара у Букурешту (1957, при Институту атомске физике), у Темишвару 1961. израђен први универзитетски електронски рачунар у Румунији. Чаушескуово легендарно (мада демагошко) обраћање 1968. године (поводом инвазије Варшавског пакта на Чехословачку) допринело је извесном привредном окретању Западна ка Румунији и потписивању тајног француско-румунског споразума о сарадњи у области информатике. Споразум је касније уприличио почетак производње модерне генерације рачунара под француском ли-

ценцом, што је подразумевало и постојање одговарајуће индустријске инфраструктуре, као и одговарајуће обученог техничког особља.

Те промене нису заобишле Темишвар. Почетком седамдесетих заснована је Информатичка гимназија, а при „Политехници“ основани су одсеци за рачунарство и аутоматику, а у самом језгру града (близу Трга 700) плански су прорадила три предузећа: за производњу рачунарских делова (хардвер), за конципирање и имплементацију рачунарских програма (софтвер), као и за одржавање информационих система. Тако се на релативно малој површини нашао значајан број изузетно обучених инжењера, што је омогућило још бржи и динамични-

ји развој након децембарских догађаја. Има мишљења да је највиши ниво гимназијског и универзитетског образовања у Румунији постигнут управо 1989. године. Од тада је у драстичном опадању.

ПОСТ-ДЕЦЕМБАРСКЕ ПРОМЕНЕ

Почетак транзиције ка демократији и тржишној економији у Румунији пробудио је интересовање светских гиганата из области телекомуникација и ИТ-а за дотичне румунске фирме. Било је јасно да домаћа продукција рачунара нема никакву шансу опстанка на европском и светском тржишту са својим производима, па су тадашње вође настојале да постојеће знање и обученост особља искористе током преговора о партнерству, заједничком подухвату или преузимању фирми од иностраних компанија. Следећи политичке трендове, али и постојећу традицију дотадашње чврсте сарадње темишварских пре-

дузећа и француских компанија на пољу рачунарства, крајем 1991. потписан је уговор о заједничком подухвату (joint venture) са француском компанијом „Алкател“. Тиме је целокупна активност преусмерена ка развоју, имплементацији, одржавању и подршци телекомуникационих система. Слични подухват је неколико година раније остварен у Југославији, стварањем подухвата „Алкател Пупин“. Током рата у Југославији, дотична фирма је незванично носила назив „Алкател Темишвар 3“, јер је највећи део пословања француске компаније у Југославији вршен уз помоћ особља из нашег града. Рат, као и потоње санкције, уприличиле су знатно снажнији развој темишварске компаније, чија је потоња судбина углавном позната јавности. Најзначајније је истаћи да је ниска цена радне снаге, али и још увек постојећа жеља за доказивањем и сузбијањем комплекса ниже вредности у односу на Запад, међу младим румунским инжењерима, привукла у Темишвар, половином

деведесетих, већи број страних компанија, које су највећим делом присутне и данас.

ЕКСПАНЗИЈА

Појава немачког „Сименса“ је за темишварско тржиште радне снаге ИТ и телекомуникација означила долазак неопходне конкуренције, и то управо у тренутку када је светска потражња програмера и софтверских тестера била у значајном порасту. Пример су следили и телефонски оператери, али и друге компаније са ширим делокругом (пример америчког „Солектрона“), односно производним погонима за електронске плоче и делове, антене и радио-предајнике, уређаје за аутомобиле, каблове, гуме, итд.

Већ почетком новог миленијума, потребу за стручњацима у области електронике и телекомуникација добрим је делом потиснула потреба за стручњацима у области рачунарства, а понајвише програмерима. Тада се оправдано страховало да је скоро немогуће спречити одлив мозгова на Запад. Годишње је Румунију напуштало око 2.000 стручњака. Факултете је годишње завршавао исти број, а обично када би испекли занат у некој фирми, одлазили би у иностранство. Међутим, када су запослени у области софтвера законски ослобођени плаћања пореза на лични доходак, тај се одлив знатно смањио, а одлазак на Запад је у случају многих замењен доласком у крајњу западну тачку румунског ИТ-а.

Временом, „класични“ ИТ је надмашио „класичне“ телекомуникације; стога данас у Темишвару највећи број запослених имају компаније које производе софтвер за аутомобилску индустрију, као и оне које врше техничку ИТ подршку за компаније широм света. Нимало за-

Развој ИТ индустрије у Темишвару наметнуо је и динамичнији развој инфраструктуре града, знатно је утицао на тржиште некретнина, повећао је у извесној мери куповну моћ становништва и, уопште гледано, повећао број становника. Граде се зграде за становање, али и пословни простори, многи од ових се унапред изнајмљују још у фази изградње. Темишвар је још увек атрактиван град за ИТ, а у условима стопе незапослености мање од 1%, криза радне снаге и те како постоји.

немарива чињеница јесте да се, уз (још увек) пристојно техничко знање, млади у Румунији прилично добро служе страним језицима (претежно енглеским, немачким и француским), без којих је рад у било којој мултинационалној компанији скоро незамислив.

Развој ИТ индустрије у Темишвару наметнуо је и динамичнији развој инфраструктуре града, знатно је утицао на тржиште некретнина, повећао је у извесној мери куповну моћ становништва и, уопште гледано, повећао број становника. Граде

се зграде за становање, али и пословни простори, многи од ових се унапред изнајмљују још у фази изградње. Темишвар је још увек атрактиван град за ИТ, а у условима стопе незапослености мање од 1%, криза радне снаге и те како постоји.

ЛИЦЕ И НАЛИЧЈЕ

Изузетан развој ИТ индустрије у нашем граду доласком великих компанија може се сматрати великим добитком на кратке стазе, али на дуге стазе ствари не обећава-

ју много. Не односећи се на плате дотичних запослених, на услове рада и остале њихове бенефиције, сагледајмо појаву из другачије перспективе. За разлику од других градова у Румунији (ако изузмемо престоницу, напоменућемо, рецимо, Клуж), у Темишвару се током времена знатно умањио предузетнички дух у ИТ-у. Велике корпорације су наметнуле свој *modus operandi*, факултетска настава је девалоризована управо запошљавањем способних људи у тим компанијама, а приватне иницијативе младих људи

Пословни центар у „Јулијус граду“

(мале компаније, које се развијају од ситних идеја) су ретке и малобројне. У граду величине Темишвара, једино снажно предузетништво се може супротставити ваљку мултинационалних компанија (чије је организовање претежно вертикално, то јест пирамидално и микро-пирамидално), које, на крају, пакују своје ствари, исплате кирију за пословни простор, и оду ка атрактивнијим тржиштима. Унутар Европске уније, највећу конкуренцију Румунији представља Пољска, где је великим компанијама цена радне снаге

такође још увек исплатива у односу на квалитет услуга. Истовремено, мултинационалне ИТ компаније последњих година врше јаке интерне притиске по питању смањења сопствених трошкова, што може убрзати процес преоријентисања ка новим тржиштима радне снаге, у Азији или Африци.

Уз поменуте чињенице, веома мали број људи размишља о будућности пословања у ИТ-у, а још мањи број припрема алтернативни план. Сматра се да ће, услед развоја вештачке интелигенције, само занимање софтверског програмера изгубити полако своју тежину. Сасвим је природно запитати се – хоће ли садашњи, овдашњи ИТ-сти – као и њихова целокупна пратећа инфраструктура – бити спремни за дотичне нове изазове и нове повезане области које ће тада експлодирати?

КОРОНА И ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК

Неочекивана појава епидемије корона вируса узбуркала је целокупно друштво и проузроковала (оčekивану) неминовну привредну кризу, која је дотакла скоро половину светских мултинационалних компанија. На први поглед, телекомуникациона индустрија је најмање погођена. Већ поменута 5Г трка одвија се пуном паром, а током „коронтинских“ месеци услуге телефонских оператора и интернет провајдера биле су изузетно тражене. Аутомобилска индустрија, међутим – уједно и повезана индустрија аутомобилског софтвера – забележила је снажан пад, чије ће се последице осетити бар током наредне године дана. Већина „играча“ из аутомобилске индустрије најавило је затварање или привремено обустављање појединих погона, због драстичног смањења тржишне потражње. То ће се одразити не само на запослену радну

снагу, већ и на повезане софтверске компаније.

Када је Темишвар у питању, сматрамо да ће реална слика утицаја кризе на локалну привреду бити видљива тек у септембру, и то због предстојећих годишњих одмора. Већ је велика промена забележена по питању односа према раду. Ако је до сада рад од куће (тзв. home office) био само делимична појава, сасвим је јасно да ће од сада то бити уобичајена пракса (тим више што је доказано да су, уз умањене трошкове за фирму, запослени продуктивнији када раде од куће). Могуће је да већ ове јесени у граду запазимо значајан број упражњених пословних простора или спорију градњу нових зграда.

Мада ће неминовно доћи до смањења појединих активности код извесних мултинационалних компанија (што се иначе и одразило привременим отпуштањем запослених), мали су изгледи да ће незапосленост у ИТ сектору нагло опати. У контексту короне, али у ствари у контексту новог начина одвијања послова, све више се тежи ка „пројектном запошљавању“. Наиме, и у Темишвару се очекује пораст тзв. ИТ „фриленсера“, тј. особа које нису стално запослене у некој компанији, већ које раде по уговору одређени посао или на неком пројекту, углавном од куће и без неког стандардног радног времена.

У контексту светске пандемије, области медицинске опреме и медицинског софтвера су у пуној експанзији, тим више што постоје наговештаји да ће бар део производње бити враћен из Кине у Европу; стога ће број пројеката бити значајан. Остаје, ипак, отворено питање да ли ће Темишвар, услед задобијене „корпорацијске инерције“, у односу на друге, тренутно динамичније градове у Румунији, бити спреман за овакав нагли преокрет.

пише:

Александар ДЕЋАНСКИ

Пољопривредни факултет

ПОЉОПРИВРЕДА У ЖУПАНИЈИ ТИМИШ- РУДНИК ЗЛАТА

Пољопривреда је више од заната. Поред пасије коју морате да имате у додиру са земљом, потребне су и велике облигације. Земља је као човек, ако је поштујете и она ће вас поштовати. Кажу да је Бог стварао Земљу седам дана, а осмог дана је измислио пољопривреду.

Након уласка Румуније у Европску унију 2007. године пољопривреда доживљава прави препород код нас. Првих година њен удео у бруто друштвеном производу бивао је и до 7,4 процента. Појавиле су се могућности за куповину пољопривредних машина последњих генерација и фарме су почеле да се савременије опремају. Имали смо тада

појаву првих газдинстава од преко 300 хектара која су могла да се сврстају у ред сличних у ЕУ. Након неколико година развоја, гледајући кроз призму пољопривреде, Румунија је постала изнад просека земља ЕУ. Неки је сврставају и међу прве три земље у смислу технолошке опремљености.

Међутим, сада следи нова пољопривредна политика. Чини ми се уједно долазе и тежи дани за пољопривреду. Буџет Европске уније наредних пет година за пољопривреду издвајаће 25 процената, иако је некада за Заједничку пољопривредну политику издвајано и 65 процената. Пољопривреда на нивоу Европске уније доживљава реконфигурацију.

Смањују се субвенције и стимулише се развој малих породичних газдинстава. Масовна пољопривредна производња на великим газдинствима ставља се пред изазов. Какогод, пољопривреда остаје кључна привредна грана у Румунији. Прва је у Европској унији по производњи кукуруза, друга по производњи сунцокрета и житарица, стога вредно је улагати у њу.

Будућност пољопривреде лежи у дигитализацији и производњи сировина за обновљиве изворе енергије попут биомасе која се користи као замена за фосилна горива.

Жупанија Тимиш је највеће и најразвијеније пољопривредно подручје Румуније. Поседује 565 хиљада хектара обрадиве површине најбољег квалитета, од којих су 240 хиљада у власништву странаца. Земљиште је у овој жупанији, историјски познатој и као Банат, изразито плодно, нарочито у појасу од Великог Семиклуша, Жомбоља до Варјаша. То је земљиште највеће категорије плодности можда и у Европи.

ЛОКОМОТИВА РАЗВОЈА

Жупанија Тимиш је још увек, у односу према осталим деловима државе, регион за пример успешног пољопривредног развоја. Са економске тачке гледишта, погодност долази од структуре власништва. Власништво земље је 90 посто у приватном сектору. Тако се добијају најбољи резултати. Ми имамо предност, такође, добре климе без екстремних суша. Банат је тако на

челу пољопривреде Румуније јер у времену када на другим странама државе људи једва преживљавају од суша, ми некада у Банату имамо превише падавина.

Међутим, постоје и неколико непогодности и препрека ка бољем развоју пољопривреде. У првом реду је реч о недовољно развијеној инфраструктури, посебно железничкој. Возови су изразито спори, што за превоз пшенице није повољно. Потребна је ревитализација инфраструктуре која би омогућила ефикасно и брзо превозење робе модернизацијом постојећих капацитета и промена закона који су стриктни за пренос количине робе. Посебно би била важност повезаности са луком Констанца која је значајан трговински чвор. Због тога, много се губи у пољопривредној активности. Друго, остало је да се улаже у технологију наводњавања. Киша јесте бонус, али узалуд су рад и технологија ако немате довољно воде. Такође, ту је и неизоставни проблем са дефицитом радне снаге. На западу земље све се теже проналази радна снага за извршење послова.

Какогод, будућност пољопривреде у жупанији Тимиш обликоваће два тренда. Све већа појава великих газдинстава од преко 300 хектара која ће моћи да инвестирају у систем за иригацију и улажу у најмодерније пољопривредне машине, како би се створила што мања зависност од фактора природе и човека. Оваква будућност пољопривреде лежи у дигитализацији. Такође, очекује се и диверсификација производње пољопривредних култура. Поред доминантних култура житарица, кукуруза и сунцокрета, савремена пољопривреда би требало да све више производи обновљиве изворе енергије попут биомасе која се користи као замена за угаљ, нафту и друга фосилна горива у одговору на климатске промене.

пише:

проф. др Николаје ЦАРАН

Западни универзитет

ЋАВО НИЈЕ ТАКО ЦРН

Глобални карантин, успостављен пре готово три месеца, који је друштвеном хибернацијом закључао земље света, несумњиво ће проузроковати драматично погоршање животног стандарда и угрозити финансијску солвентност већине држава. Студија случаја представљена у даљем тексту јасно одражава друштвено-економску катаклизму због појаве новог корона вируса.

Ако се погледа дугорочна динамика економског раста у првих десет светских економија, установићемо да су прогнозиране стопе привредног раста или опадања за ову годину од стране стручњака Међународног монетарног фонда најмање у случају Кине, САД, Индије, Јапана, Немачке, Индонезије, Бразила, Велике Британије и Француске, али зато највеће у последње четри деценије! С друге стране, ако

се упореди ниво државног дуга крајем прошле године у Јапану, САД, Француској, Бразилу, Великој Британији, Индији, Немачкој и Кини, са фискалним дефицитом који ће ове земље остварити ове године, државни дуг ће крајем ове године у тим земљама бити већи или знатно већи од прага дозвољеног дуга који је крајем ове године утврдила Европска комисија (60% БДП-а).

Земље	БДП		РСР	ДД	ФД	
	2019	2020	2020	2019	2019	2020
ГН	142.006	138.352	-3,0	---	---	---
Кина	27.307	27.805	1,2	55,6	-6,4	-11,3
САД	21.428	20.290	-5,9	106,2	-5,8	-15,4
Индија	11.043	11.321	1,9	69,0	-7,4	-7,4
Јапан	5.712	5.451	-5,2	237,7	-2,8	-7,1
Русија	4.390	4.176	-5,5	16,5	1,9	-4,8
Немачка	4.444	4.161	-7,0	58,6	1,4	-5,5
Индонезија	3.735	3.778	0,5	30,3	-2,2	-5,0
Бразил	3.481	3.317	-5,3	91,6	-6,0	-9,4
Велика Британија	3.162	2.976	-6,5	85,6	-2,0	-8,3
Француска	3.062	2.860	-7,2	99,3	-3,0	-9,2

БДП – Бруто друштвени производ у милијардама долара; РСР – Реална стопа раста (%); ДД – Државни дуг (% од БДП); ФД – Фискални дефицит (% од БДП); ГН – глобални ниво.

Пандемија корона вируса довешће, на крају 2020, до највећег пада светске економије од Другог светског рата због мера које су земље донеле у циљу њеног сузбијања. Ове године се може очекивати пад глобалног раста за 5,2 одсто, прогнозира Светска банка, што би представљало најдубљу рецесију од Другог светског рата. У том случају, економије света би доживеле највећи пад производње по глави становника од 1870. године.

Срећом, ђаво није тако црн у случају Румуније. Према последњој прогнози, коју је објавио Међународни монетарни фонд, румунска привреда ће ове године доживети пад од 5% у поређењу с прошлом годином. Међутим, ако се направи

рангирање 27 земаља ЕУ према овом критеријуму, испред Румуније су само Малта (2,8%), Мађарска (3,1%), Бугарска (4%), Пољска (4,6%) и Луксембург (4,9%). Са друге стране, финансијска солвентност румунске владе није оптерећена неodrживим нивоом јавног дуга, бар током наредне две године, јер је ниво овог показатеља крајем прошле године био знатно нижи у поређењу са нивоом дозвољеног дуга који регулише Комисија (35,2% у односу на 60% БДП-а).

Међутим, салдо јавног дуга може бити ван контроле због, с једне стране, овогодишњег експлозивног раста фискалног дефицита на око 9% БДП-а, а с друге стране, због повећања дефицита текућег плаћања који је прошле године износио 4,7% БДП-а, а ове године 5,5% БДП-а.

Какогод, шансе за ефикасно сузбијање рецесије тренутно су много веће у случају земаља ЕУ. Страх, у првом реду, никако не треба да постоји од сећања на сценарио из 2008. и 2009. године, јер у наредних седам година, Европска комисија ће ставити на располагање државама чланицама ЕУ финансијска средства у износу од преко 2.400 милијарди евра за сузбијање тренутне рецесије.

Остаје да се види да ли ће политички лидери и руководиоци јавних и приватних компанија у нашој земљи имати визију и успешно приступити овим неповратним огромним финансијским средствима. У супротном, Румунија може у врло кратком року постати пропала држава, оптерећена незапосленошћу, сиромаштвом и скупом.

Темишвар

пише:

проф. Вера ЖУПУНСКИ

Српска теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић“

АСПЕКТИ САРАДЊЕ У ДОМЕНУ ОБРАЗОВАЊА ИЗМЕЂУ РУМУНИЈЕ И СРБИЈЕ

Образовање је, у сваком погледу, основа људског живота и развоја. Оно је неопходно сваком људском бићу, сматра педагог Предраг Спасојевић, јер помаже му да се стално, од рођења до краја живота, развија и јача своје психофизичке потен-

цијале. Образовање обухвата целокупну личност и помаже изградњи и формирању властитог погледа на свет. Знања и способности су трајно богатство сваког човека, јер му омогућавају даље образовање и обављање разноврсних функција у друштвеној заједници, бележи

Спасојевић.

Пошто је образовање један од најважнијих задатака сваког друштва, челници двеју пријатељских држава, Републике Србије и Републике Румуније, одржавају чврсте везе и у овом значајном домену.

Сарадња са матицом је од непро-

цењивог значаја за заједницу Срба у Румунији која је чувар културног, језичког и верског идентитета.

Генерални конзулат Републике Србије у Тимишвару и Савез Срба у Румунији јесу најважнији мостови сарадње ових двеју држава.

Најплоднију сарадњу наша Теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић” има са Гимназијом „Борислав Петров Браца” у Вршцу. Са њом смо остварили три ИПА пројекта који су донели нашим школама много користи.

су следеће публикације: монографије румунских села у Србији и српских села у Румунији, двојезични речник и два филмска пројекта.

Овим пројектом желели смо да сачувамо обичаје мањина са обе стране границе, у Тимишу, Караш-Северину и Јужном Банату. Истраживачке групе су сакупљале и анализирале језик, песме и обичаје, као културно наслеђе мањина у пограничним регионима и промовисале их кроз публикације и јавне манифестације.

Свака истраживачка група је уз координацију професора – ментора утврдила методологију истраживања с обзиром на пројектне задатке. Састављене су анкете, питања за интервјуе, израђена су упутства за проучавање архивске грађе. Свака група је израдила прецизан план истраживања који је обухватио: конкретна задужења сваког члана истраживачке групе, временску артикулацију, места истраживања, начин рада и начин сарадње са партнером.

Гимназија „Борислав Петров Браца” у Вршцу имала је следеће групе:

- група за свакодневни српски говорни језик Срба у Румунији,
- група за свакодневни живот Срба у Румунији у прошлости и садашњости,
- група за народне песме Срба у Румунији,
- група за испомоћ ученицима Колеца „К. Ђ. Лога” у истраживањима у Србији и истраживање жаргона у Колецу „К. Ђ. Лога” у Румунији (ученици румунске националности),
- група за снимање, обраду, монтажу и припрему за штампу (свих истраживачких група).

Национални колец „К. Ђ. Лога” у Тимишвару следеће:

- група за свакодневни румунски говорни језик Румуна у Србији,
- група за свакодневни живот Румуна у Србији у прошлости и

Један од важних аспеката сарадње у овом домену, уз формално и информално, јесте и неформално образовање.

Током година, после Револуције 1989, наши просветари и деца примили су са усхићењем сваку понуђену везу у домену образовања са матицом Србијом. Реч је овде о партнерствима између школских институција, о ваннаставним активностима са разним организацијама, о камповима за децу из дијаспоре, о фестивалима и такмичењима.

Издвојила бих партнерства са школама из Србије путем којих смо организовали разне прекограничне пројекте и размену искустава са наставницима и децом.

Прекогранична сарадња промовише међусобно разумевање међу суседима, поштовање културних разлика и подстиче ђаке на образовну, друштвену и културну размену.

Први ИПА пројекат „Културно наслеђе у свакодневном животу у пограничним областима” (“Cultural heritage in Everyday Life in the Border Areas”) који је трајао од фебруара 2010. до фебруара 2011. у вредности од 95.107 евра, имао је циљ да промовише контакт и сарадњу између становника Јужног Баната у Србији и становника жупаније Тимиш у Румунији. У склопу ове културне и образовне размене, неколико група људи радило је заједно на пројектним активностима. Активности су спроведене на заштити језика и обичаја мањина: Срба у жупанији Тимиш у Румунији и Румуна у Србији, као и културне баштине.

Вођа пројекта била је Гимназија „Борислав Петров Браца” у Вршцу. Друга два партнера биле су две средње школе у Румунији: Национални колец „Константин Ђаконовић Лога” и Теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић” у Тимишвару. Коначни резултати пројекта биле

садашњости,

- група за народне песме Румуна у Србији,
- група за снимање, обраду и монтажу (истраживачких група из „Логџа“).

Српска теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару:

- група за помоћ ученицима вршачке гимназије у истраживањима у Румунији (ученици српске националности),
- група за истраживање жаргона у вршачкој гимназији у Србији (ученици на српском наставном језику).

Настали резултати рада у оквиру пројекта „Културно наслеђе у свакодневном животу у пограничним областима“ су били следећи:

1. Лексикон жаргона и кулинарске лексикологије на румунском и српском језику,
2. Збирка прича из старине на румунском и српском језику,
3. ДВД са филмовима о пројекту,
4. ДВД издање Лексикона жаргона и кулинарске лексикологије на румунском и српском језику,
5. Четири билтена која су пратила рад током годину дана колико је трајао пројекат,
6. Сајт пројекта.

Велика нам је част што се звучни записи, које смо начинили током посете српским селима у Румунији, већ налазе у Матици српској у Новом Саду, у рукама професора Жарка Бошњаковића који мапира српске дијалекте у Румунији и који ће овај наш материјал објавити као транскрипт.

Транскрипти ће послужити студентима српског језика и лингвистике за даље изучавање ових дијалеката, а две књиге које су настале као резултат нашег пројекта у најскорије време ће се наћи у семинарској библиотеци Катедре за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду и њих ће студенти такође користити.

Наведени резултати су материјал-

ни докази нашег рада. Оно што је неопипљиво јесу нови, дивни контакти међу људима који су учествовали у пројекту, пријатељства и симпатије међу ђацима и искуство које су стекли сви учесници, а које је непроцењиво и непоновљиво.

Други ИПА пројекат под називом „Образовна, друштвена и културна размена у пограничном подручју и препознавање сличности и разлика међу младима“ („Increasing Educational, Social and Cultural Exchanges and Recognizing Similarities and Differences Among Young People“) који је трајао од априла 2012. до априла 2013, у вредности од 124.956 евра, имао је за циљ развијање образовне, социјалне и културне размене и препознавање сличности и разлика између младих људи у Темишвару и Вршцу.

и подстиче ђаке на образовну, друштвену и културну размену. У средишту пројекта налазила се потреба за прекограничним контактима који нису били прекинути ни после истека активности предвиђених планом. Коначни резултат пројекта била је изложба на којој су ђаци приказали своје радове, извели су заједно драмски комад „Покондирена тиква“, одрадили су радионице психодраме и успоставили су интернет повезивање путем друштвених мрежа, путем којих су средњошколци размењивали знања и одржавали друштвене контакте.

Трећи ИПА пројекат је у току.

Представници наше Српске гимназије „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару, 26. августа 2019, потписали су уговор са представницима Гимназије „Борислав Петров Браца“ из Вршца за пројекат „Банатска шко-

Пројекат је укључио четири школе из Јужног Баната и тимешке жупаније, Гимназију „Борислав Петров Браца“ и ОШ „Младост“ из Вршца и Теоретску гимназију „Доситеј Обрадовић“ и Национални колеџ „Константин Ђаковић Лога“ из Темишвара. Прекогранична сарадња испоставило се да промовише међусобно разумевање међу суседима, поштовање културних разлика

ла језика“ („Banat Schoolingua“) MS RORS-224, пројекат који је био одобрен у оквиру Програма прекограничне сарадње INTERREG – IPA CBC, Румунија – Република Србија. Наш део буџета износи 108.078,60 евра.

Заједнички изазов представља проналажење иновативног одговора за превазилажење језичких баријера, успостављањем мултифункциона-

налне учионице за језике у Вршцу и Темишвару, како би се побољшали капацитети међу средњошколцима и припремили их да постану ефикаснији након што упишу универзитете и запосле се. Неопходност пружања приступачног висококвалитетног образовања од великог је значаја за становништво које живи у прекограничном подручју, како би се омогућило успостављање одрживе заједничке платформе и унапредило високообразоване особе да учествују као професионалци на живом прекограничном тржишту.

Општи циљ је допринос квалитету живота младих у пограничном подручју подизањем квалитета образовања ученика и повећањем образовне, социјалне и културне размене. Кроз пројекат ће се промовисати међусобно разумевање, као и толеранција и поштовање културне разноликости и иновативна решења за социјалне проблеме осетљивих група (које су погођене и маргинализоване) повећањем образовне ефикасности и доступ-

ности социјалних изазова и културне размене међу младима у региону Баната.

Главни резултати су следећи:

- Опремање мултифункционалне учионице за језике у Вршцу и Темишвару и успостављање прекограничне мреже центара за језичке студије,

- Реализовање кампање за подизање квалитета знања и успеха ученика на пријемним тестовима у високошколским установама,

- Ученици ће стећи нова знања из социологије и психологије,

- Одржаће се дебатни клуб о животу младих у пограничном региону и социјалној интеграцији,

- Одржаће се низ квизова знања.

Радујемо се што ћемо моћи да помогнемо нашим средњошколцима да стекну што више знања и да успешно упишу жељене факултете.

Нажалост, пандемија корона вируса нас је приморала да прекинемо активности и да наставимо, надамо се, на јесен.

Неговање српског језика, упозна-

вање историје Срба, стицање вештина народних радиности, развијање спортских вештина, активности у вези са упознавањем и очувањем природе, успостављање пријатељства и размену искустава, стекла су свих ових година српска деца у Румунији путем разних пројеката са школама, институцијама и организацијама широм Србије, из Кикинде, Аранђеловца, Новог Сада, Српске Црње, Вршца, Београда, Сремских Карловаца, Панчева и Ђурђева.

Пошто је наша мисија на овим просторима да сачувамо културу, српски језик и веру и пошто је систем образовања најважнији елемент животне и развојне инфраструктуре сваког појединца, друштва и државе, јер његов укупан ефекат одређује обим и квалитет изградње и коришћења свих других система и ресурса, као и укупан квалитет живота и развојне потенцијале појединаца и заједнице, потребно је имати у виду важност наставка сарадње у домену образовања између Србије и Румуније.

пише:

Горан МРАКИЋ

Савез Срба у Румунији

РУМУНСКИ САН И СРПСКА МИТОЛОГИЈА

Срби и Румуни су народи који су, на врло конкретан и опипљив начин, били чврсто повезани током историје. Прожимања на културном плану су постојала од доба Средњег века, а учестала су у 20. и 21. веку. Изузимајући извесна неслагања око поделе Баната после Првог светског рата, Срби и Румуни су, углавном, гајили плодотворне и мирољубиве добросуседске односе, који су попримили нову димензију после женидбе краља Александра, који је при завршетку рата имао тридесет година, био је „стари момак“, са румунском принцезом Маријом, чија је бака по мајци била сестра руског цара Александра III, а деда по мајци други син британске краљице Викторије. Историчари тврде да су, иако је била реч о „уговореном браку“, с румунског двора стигле вести да је принцеза пристала чим су јој показали фотографије будућег мужа. Одмах је прионула на учење српског језика и убрзо постала једна од највољени-

јих жена у Србији. Занимљив је податак да је за председника државног Приређивачког одбора венчања Влада поставила драматурга Бранислава Нушића, који је у оно време био управник Уметничког одсека Министарства просвете.

Упоредо с веридбом и припремом свадбе, у Француској су се водили жестоки преговори о ситуацији Баната, територију коју је Србија запосела, али су Румуни, на челу са краљем Фердинандом, тада већ извесним тастом Александра Карађорђевића, говорили да Банат припада њима, сходно споразуму са силама Антанте из 1916. Да би се избегао сукоб, Банат је био подељен, али нико није био задовољан: Румуни нису добили Вршац, Кикинд и Белу Цркву, а Краљевица СХС је остала без Темишвара. У Србији је остало 64.000 Румуна, а у Румунији 100.000 Срба. Постоји оправдано веровање да је поштање српске стране дошло као последица краљеве женидбе.

Било како било, српска и румунска мањина са једне и друге стране границе су за кратко време прихватиле свој статус и наставиле да живе у миру поштујући нове државе. Ако су се сељаци у почетку тешко сналазили са румунским, односно српским језиком, који им није био матерњи, ситуација се променила када су прве генерације завршиле студије на званичном, државном језику. Тако су настали и писци, који су се, иако припадници националних мањина, прославили на језику већине. Осврнућемо се на два упечатљива примера књижевног билингвизма у Банату.

ПОПИН ВУКОХОД КРОЗ СРПСКУ ИСТОРИЈУ

Василе „Васко“ Попа (1922 – 1991), рођен у Гребенцу, у општини Бела Црква у јужнобанатском округу, један је од најпознатијих песника модерног израза и један од најпревођенијих српских песника у свету (бивши амерички председник Барак Обама је изјавио да му је Попа омиљени аутор). Иако Румун пореклом и апсолвент романске групе Филозофског факултета у Београду, Васко Попа је писао и објављивао превасходно на српском. Дебитовао је после рата стиховима на матерњем језику, али се његова прва збирка „Кора“ (1953) сматра каменом темељцем послератне модерне поезије у Србији и неисцрпни извор инспирације за многе генерације стваралаца.

Васко Попа у Букурешту

Васко Попа

„Условљен географијом и везан својим двоструким српско-румунским за европски југоисток, Васко ће постати песник и у име овог солидарисања“ (Корнел Унгуреану)

Васко Попа је успео да створи посебан песнички језик направивши снажан преокрет у односу на савременике који су били усмерени ка традиционалним формама. У уводу свог зборника песничког хумора „Урнебесник“ (1960), Попа каже: „Духовито је голицати ствари. После тога, ником ништа. Хуморно је: скинути просто стварима кожу. После тога неком кожа, неком све звезде... Уништавајући, на наше задовољство, један бесмислени свет, хумор га замењује, на наше запрепашћење, другим исто тако бесми-

сленим. Хумор нам омогућује да видимо како би изгледало када би све било другачије, али нас не пушта да се тиме заносимо. У томе се крије његова опасна драж, његов тамни алем камен, његов најдубљи наук.”

Ослоњен на афоризам, пословицу, банатски фолклор и пагански слој балканског духовног идентитета, Васко Попа је сажет, језгровит и концизан. Он пише кратке стихове без риме и интерпункције, који су блиски метрици народне поезије. Збирка „Вучја со“, објављена 1975, сачињена од седам циклуса о хромом вуку, старом прехришћанском племенском богу, наставља српско народно сећање које живи у причама, култовима, легендама и ритуалима. Попине песме су својеврсни омаж двосмисленој фигури добра и

зла, живота и смрти, изумирања и опстанка, предачком духу народа. Он се у толикој мери поистоветио са својом отаџбином, да јој је посветио и неколико песама инспирисан историјом („Карађорђе“, „Гази Местан“, „Ђеле кула“, итд.)

ЕРОС И СМРТ

Душан Петровић (1938), је рођен у Варјашу, у Румунији, где је провео детињство. Иако мање познат од Васка Поче, један је од најзначајнијих румунских песника '80-их година. У разговору са новинарем и књижевником Борком Илином, Душан Петровић је открио да је за њега родни Варјаш био „рај на земљи“ до своје 13 године, када му је породица била депортована у Бараган.

Душан Петровић

Неки је војник уперео пушку ка њему и тада је први пут спознао зло. Са друштвене тачке гледишта, песникове фамилија је била уништена због „нездрогог порекла“.

Дебитовао је 1965. у часопису „Оризонт“, а прву збирку песама, „Лабудови моћи“ („Lebede ale puterii“), објавио је 1972. Иако као дете није уопште знао нити говорио румунски, касније је писао искључиво на овом језику. Плакао је кад му је отац рекао да треба да научи румунски и упитао свог деду зашто на свету уопште постоје други језици? У оно време учинило му се као велика бесмислица, а о Бабеловом торњу још није знао ништа. У почетку, румунски му је деловао комично. Слушајући у школи причу Јона Креанге, чуо је и израз „încotro, om bun?“ („куда, добри човече?“). Реч „încotro“ му је деловала толико сме-

шно, да је цео дан провео смејући се и понављајући „încotro, încotro, încotro“. Касније, захваљујући добрим наставницима у школи „Константин Ђаконовић Лога“, који су у њему препознали наклоност ка писању и књижевности, савладао је румунски језик и сам постао значајан писац.

Покушао је да упише медицину, али није био примљен на факултет. Завршио је техничку школу и радио као хемичар, да би касније уписао ветерину. Није издржао до краја и коначно се посветио писању. У Букурешту је упознао маркантне песнике тог времена, Никиту Станеску, Мазилеску и Димова, што га је, као човека и ствараоца, уздигло до ненаданих духовних висина. Омађијан еросом и тематиком смрти, Петровић је био прихваћен у друштву елитних румунских песни-

ка, који су га поштовали и као писца, и као Србина који пише на румунском језику.

На промоцији своје прве збирке, у темишварској књижари „Еминеску“, дошао је и његов отац, који је био разочаран што Душан није завршио никакву вишу школу. Бившој учитељици из Варјаша рекао је у поверењу: „Госпођо, све време сам мислио да је он луд, али сада видим да сам то ја.“ Тиме му је родитељ, признавши га као афирмисаног човека и уметника, одао највеће признање.

Прва и једина збирка Душана Петровића на српском језику, „Сурови записи“, појавила се 2017. године у издању Савеза Срба у Румунији.

„Душан је један од ретких, врло ретких људи, са којима можеш говорити о женама без ризика падања у тривијалност. Са очима препуним неке плаве топлине и егзотичног сексипила, Душан је често патио због љубави и понављао речи једног Руса, с којим је својевремено делио бараку у Онешту – љубовь, это трагедия” (Шербан Фоарца)

Румун који је писао на српском и Србин који је писао (или још увек пише) на румунском тако су се пронашли под истим банатским сводом, где се језици, културе и судбине људи преплићу од најстаријих времена до данашњег дана. Иако стилски и тематски различити, Васка Попу и Душана Петровића спаја тајновито и непрестано призивање поднебља које их је одњихало. Кроз наизглед мале теме и баналне ствари које нас окружују, они говоре о апсурдности живота и пролазности свега, осликавајући живот и свет као непрестану игру која се завршава упркос свим напорима човека да опстане и истраје у њој.

Увек је у „Талији“ долазио до изражаја младалачки полет, излив раздраганости и веселја. Како је записао Љубомир Степанов, „Талија“ је просто отварала срце гледалаца многобројним књижевним делима. Охрабребени успехом, чланови „Талије“ напустили су класичне окви-ре и приступили су идејама модерног позоришта.

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА „ТАЛИЈЕ“ У ТЕМИШВАРУ

пише:

Цветко МИХАЈЛОВ

Савез Срба у Румунији

Дана 26. маја 2020. године испунило се педесет година од првог наступа позоришног студија „Талија“, у Дому студената, са позоришним комадом „Избирачица“, Косте Трифковића. „Талија“ се родила када сам био студент Економског факултета при Универзитету у Темишвару, 1968. године. Дошавши из Решице, а родом сам из Сараволе, у Темишвару сам дознао да у граду на Бегеју, у висо-

повић, студент Филолошког факултета, и моја маленкост, као сарадници Радио Темишвара на српском језику, дошли на идеју да са толиким српским студентима оснујемо једно друштво, које ће имати оркестар и позоришну групу.

Ту идеју пренели смо тадашњем главном и одговорном уреднику српске емисије на Радио Темишвару, господину Андрији Поповићу. То је било у пролеће 1969. године. Господин Поповић је радо прихватио нашу идеју и обећао нам је сву своју помоћ.

Већ од јесени исте године, почеле су пробе у просторијама српске емисије Радио Темишвара.

Организован је омладински народни оркестар, под упутством професионалног музичара господина Миленка Лукина Чанаца, и прва представа је одржана 29. новем-

Наш заједнички наступ са омладинским народним оркестром и соло певачима тако се догодио.

То је био својеврстан културни догађај за нашу заједницу, јер се те 1970. године укинуо Српски државни ансамбл, који је представљао главног носиоца културно-уметничке српске установе у нас. Ту празнину некако је допунило наше друштво.

Из мемоара (рукописа) покојног Андрије Поповића се сазнаје да оснивање и рад овакве студентске дружине, која окупља и друге категорије српске омладине (гимназијалце и раднике), нису ишли тако глатко, како смо ми замислили. Ево шта он открива: „... управо је у том периоду (1969. год.) била распламсана „борба против националног сепаратизма“, студентска иницијатива могла је „лако“ да се сврста у „сепаратизам“ и против ње покрене „бескомпромисна борба...“ Баш једна таква, каква је била покренута против Српског државног ансамбла песама и игара, који је укинут у том периоду (1970. године). Упркос свему, ми смо одушевљено гледали на иницијативу. Тек када сам почео дубље да размишљам, схватио сам колико сам се лакомислено упустио у штакљив проблем и политички ризик.

У том друштву сам имао улогу глумца аматера и организатора. Деловао сам у студентском друштву од 1970 до 1972. год, када сам постао апсолвент и запослио се као економиста. Моју улогу преузео је колега Љубомир Степанов, који је активисао у позоришној групи „Талија“ односно „Младост“, некадашњем омладинском народном оркестру (касније Академско културно-уметничко друштво „Младост“), са упућивачем Миленком Лукином млађим, дуги низ година.

Оба друштва су од почетка деловала у оквиру Дома студената у Темишвару, поред осталих друштава,

кошколским установама, то јест на Универзитету Политехника, на Медицини и Агрономији, студира преко осамдесет студената српске националности.

Тада смо Душан Попов, студент Факултета за физику, Љубомир По-

бра 1969. године у Иванди. Велики успех оркестра подстакао је нас, који смо деловали у позоришној групи, да увежбамо убрзано комад „Избирачица“, под упутством тадашње уреднице српске емисије за омладину проф. Вишеславе Ћирић.

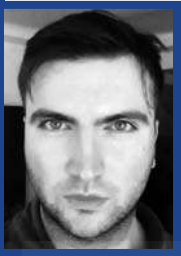
У периоду 1970 – 1972. године, организовали смо заједно 14 представа. Гостовали смо у Темишвару (на премијерама) и у следећим местима: Велики Сепетар, Српски Семартон, Дињаш, Варјаш, Кетфел, Сока и Краљевац. Глумили смо у позоришним комадима „Избирачица“, „Зулумћар“, Светозара Ћоровића, „Светски рат“, „Анафалета“, „Власт“, Бранислава Нушића.

Ређале су се приредбе, гостовања у селима насељеним српским живљем широм Баната, учествовање

његову даљу изградњу имали Дејан Перинац, крајем осамдесетих и почетком деведесетих, Ђока Стојанов почетком деведесетих и Горан Гога Пантин средином деведесетих до 2015. године. Последњих година „Талијом“ управља Марко Аџић, окупљајући углавном у оквиру позоришног студија ученике Српске теоретске гимназије „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару. Позориште сада искључиво функционише у оквиру Савеза Срба у Румунији.

Поводом 50. годишњице позоришног студија „Талија“ радујем се и имам задовољство што сам дао свој допринос овом запаженом аматерском културно-уметничком друштву.

пише:

Никола ЛАКИЋ

„Нови темишварски весник“

ТРАНСХУМАНИЗАМ И РЕНЕСАНСА РОБОТИКЕ

Ковид-19 је унео тектонске поремећаје у функционисању друштва и практиковању дневних рутина. Нагризајући најрањивији друштвени епител, друштвеност и социјабилност, затварањем људи у кућну изолацију и успављивањем свеукупних друштвено-привредних активности, човек се неизоставно ставио у епицентар размишљања о даљој својој будућности. За Ђорђа Агамбена, утицајног италијанског филозофа, вирус корона је довео до брисања некада нормалне ситуације постојања „наших ближњих“. Људи почињу из страха да се међусобно доживљавају као потенцијални носиоци вируса – „невидљивог непријатеља који се може угурати у било које људско тело.“ Будући да „непријатељ“ није „негде напољу, него је у нама“, од сада читав људски род представља претњу и нелагодно окружење. Непријатна истина је, стога, да сада човек постоји као најопаснији вирус на планети.

Још је Његош у делу „Луча микрозма“ увидео да је човек добио тело као казну, „туђе бreme“, „физички оков“ и „вјечно мученије“. „Са плачем ће на земљу падати, са плачем ће на земљи живети“, поручује људима Његош. Та биолошка фрагилност усмерава на размишљање и предвиђање могућности проширења људског потенцијала превазилажењем нехотичне патње и наше заточености на планети Земљи.

Еволуција свести и материјално оваплоћење техничке рационалности већ умногоме прелива чо-

века у другачији простор и универзум. Тело се налази на раскрсници времена, рекао би Михаил Епштајн. Наставши као резултат „дефектне“ протеинске синтезе, тело све израженије заостаје за свешћу која се отргава из ропства биолошке еволуције развијајући се у информациону матрицу која непосредно операционализује читав живот. Ближи се полако губљење јасне границе између људи и вештачке интелигенције. Човек већ усавршава „паметне куће“ које поједностављују свакодневни живот и мисле уместо нас, развија „паметне“ аутономне аутомобиле који раде без људског учешћа и креира дигиталну стварност у којој се, што је показала пандемија, може обављати посао, користити разне услуге и стварати

осећај „присутности“ коришћењем друштвених мрежа и других иновационих технологија. У повоју је, дакле, развој инфраструктуре у којој се догађа девитализација тела и његово избављење од телесности. Заправо, људско тело почиње да изгледа сувишно у сложености свог простирања.

Отварају се, такође, врата будућности иза којих биотехнологија и нанотехнологија, као и генетски инжењеринг, могу побољшати у великој мери нечију интелигенцију, продужити животни век (до тачке бесмртности) и драстично умањити рањивост и повећати отпорност на болести. Рођење човека које је условљено временом, местом, па и судбином, и одређено старењем и пропадањем, може се потпуно преокренути.

Икаров отац, изумитељ Дедал, направио му је крила како би могао да лети. Од узбуђења Икар је заборавио на добијена упозорења, али митска прича даје оптимистичку слику садашњег и будућег развоја човечанства уоквирену у константној борби присутној у људској природи за превазилажење граница.

Херберт Џејмс Драпер (1863-1920) - „Ламент над Икаром“

Трг победе бр. 2, Темишвар

**УВЕК
ПОД ИСТИМ!
КРОВОМ!**